

VAKIFLAR VE HİZMETLERİ

Süleyman EYÜBOĞLU

SAYIN Vali, Muhtelif vakıfların sayın temsilcileri ve sayın üniversite mensupları, değerli basın mensupları ve sayın konuklar.

Vakıf Haftası münasebetiyle tertiplelediğimiz bu toplantıyı şerefleştirdiğinizden dolayı, şükranlarımı arz eder hepimize hoş geldiniz derim.

Söze başlarken yüce Mustafa Kemal'in 1.Mart.1922 de Meclisi açarken yapmış buldukları konuşmadan vakıflarla ilgili bölümü aynen okuyacağım.

"Vakıflar Meselesine gelince, malumdurki Vakıflar memleketimizin bir servetini teşkil eder. Bu servetten Millet ve Memleketi hakkıyla faydalandırmak için, Şer'îye Vekâleti ile beraber bütün vekiller heyetinin ve hatta yüksek Meclisin bu hususu ehemmiyetle tetkiki ile bu büyük müessesenin yakından kurtarılmasını ve memleketeye faydalı hale koyulmasını temenni eylerim.

Efendiler Evkaf'ın esas konusu nazarı dikkate alınınca bunun bir dinî kuruluşlar ile beraber hizmet ve sosyal yardımlaşmayı hedef aldığı ortaya çıkar. Vakıfların imarethaneler, hastahaneler, misafirhaneler, kütüphaneler, kervansaraylar, hamamlar, çeşmeler, okullar, medreseler vesair irfan kuruluşlarını kapsaması meseleinin hallinde kesinlikle uyulması gereken esasları göstermektedir."

İnsanlıkla yaşıt, başkalarına yardım ve iyilik etme duygusundan doğarak gelişen vakıf, bilhassa Türk-İslâm Medeniyetinde doruğuna ulaşan bir özel hukuk müessesesidir. "Vakfı kişilerin taşınır veya taşınmaz bir değeri, herhangi bir dış etki ve mecburiyet olmaksızın sadece kendi rıza, görüş ve istekleriyle özel mülkiyetlerinden çıkarıp hayır ve iyilik amacıyla yine kendileri tarafından belirlenen hayır şart ve hizmetlerinin ifası için ebedi olarak tahsis etmesidir." şeklinde tanımlıyabiliriz. Kısaca servetin hizmete dönüştürülmesidir de diyebiliriz. Vakfın şartları ve statüsü adına vakfiye veya vakıfnâme denilen belge ile düzenlenmiştir ki burada neyin vakfedildiği gayenin ne olduğu kimlerin nasıl faydalanacakları vakfı kimlerin nasıl yönetecekleri vakfedenin bütün arzuları muntazam bir sistem içinde belirtilmiştir. Vakfiye yerine günümüzde vakıf senedi deyimi daha çok kullanılmaktadır. Ecdadımız vakıf yapmak suretiyle mallarını insanların yararlanacakları hayırlı işlere sarf ederek Allah'ın rızasına uygun hareket etmek ve bir nevi ibadet etmek kasti içinde olmuşlardır.

Yaşadıkları çevrelerin meselerine çare bulabilmek, nerede bir boşluk görmüşlerse oraya yönelmek suretiyle, sosyal hayatın düzenli devamını sağlamak istemişlerdir. Herşeyi devletten beklemeyen insanların, yüksek ve insani düşüncelerle kurdukları sayısız vakıflar kültür, sağlık, sosyal, eğitim, öğretim, sanayii ve tarım ile beldelerin imarı gibi hususlardaki büyük nisbette ihtiyaçları yerine getirmişlerdir. Belgeler gösteriyorki bir tip hizmetler için devletin harcamaları çok düşük seviyede olmuş, dolayısıyla kuvvet dengesi uzun süre devam ettirilmiştir. İşte bu amaçla vakıf yoluyla camiler, namazgahlar, okullar, medreseler, kütüphaneler, hastahaneler, aşevleri, kervansaraylar, çeşmeler, suyolları ve tesisleri, yollar, köprüler, denizfenerleri, kale ve istihkâmlar, spor, saha ve tesisleri mesireler, dul ve yetim evleri, emzirme ve büyütme yuvaları, kışın tehlikelerle dolu olan yüksek dağlarda ve geçitlerde cankurtaran istasyonları vesair akla gelebilen her çeşit hayrat binalar vücuda getirilmiş ve bunların önemli bir kısmı zamanla mimari ve tarihi yüksek değerler kazananak birer abide haline gelmiştir. Bunlar yalnız milletimizin değil, şüphesiz insanlığın iftihar ettiği medeniyet abideleridir.

Osmanlı döneminde vakıflar daha da gelişmiş, sadece saydığı bu hizmetler için vakıf kurma aşamasında geçmiş, hizmetçi kızların kırdığı tasarımları tazmin etmek, onların şahsiyetlerinin incitilmesi ihtimalini ortadan kaldırmak inceliğine yönelmiştir. Bayram günlerinde şehir ve kasabalardan top atılarak çocukların sevindirilmesi, yoksul kızlara çeyiz verilmesi ve düğünlerinin yapılması çalıştırılacak kadar yaşlanan veya sakatlanan kimselere yardım için fonlar kurulması, borçlu olarak hapis olanların borçlarının ödenmesi, hammallar için dinlek taşlarının yapılması alışveriş edenlerin aldatılmasını önlemek için çarşı ve pazarlara ölçek ve kantarlar konulması, halkın gıda ihtiyacının karşılanması, et fiyatlarının kış aylarında yükselmemesini sağlayacak tedbirlerin alınmasına kadar her türlü hizmet vakıf yoluyla yerine getirilir olmuştur. Hedef yalnız insanlara değil, hayvanlara ve eşyaya da yönelik olabilmıştır. Kış aylarında kuşların beslenmesi, ilkbaharda gelen leylekler için yuvalar hazırlanması, kırsal ayaklarını tedavi edecek imkanların sağlanması, islah edilmiş konutlar kurulması, yaşlı hayvanlar için otlaklar ayrılması ve tarımın geliştirilmesi hep düşünülmüş ve tedbirler alınmıştır.

Vakıf tüzel kişiliği haiz, mülki bir kuruluştur. İlk zamanlar sadece mütevelliler eliyle yönetilmekte ve denetlenmekteyken, vakıfların çoğalması ve büyümesi çok sayıda padişah vakıflarının kurulmasıyla ayrı bir kontrol organına gerek duyulmuştur. Bu kontrol görevi önce kadılar, kazaskerler tarafından sonradan Vakıflar Bakanlığı demek olan Evkaf Nezareti'nce yürütülmüş Cumhuriyetten sonradan önce Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti'ne bilhâre Vakıflar Umum Müdürlüğüne devredilmiştir. 1935'de kabul edilen Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yönetilir olmuştur. Genel Müdürlük aynı zamanda 903 sayılı kanunla kurulan yeni vakıfların da denetleme görevini yürütmektedir. Bu devir alınan görevlerin yanında hayır ve yardımlaşma duygusunun gelişmesi için gayret sarfeden Vakıflar Genel Müdürlüğü, halen abidelibrimizin onarımı ve ihyası, imaretlerde fakir ve kimsesizlere yemek verilmesi (İstanbul'da dört yerde) maddi durumları yetersiz orta öğrenim gençlerinin yurtlarda karşılıksız olarak barınma ve yiyecek ihtiyaçlarının temini, (Türkiye sathında 47, İstanbul'da bir tane) kimsesiz ve ve muhtaç kimselere maaş verilmesi gibi, hayri hizmetleri yerine getirmektedir. Bunların yanında Vakıf Guraba Hastahanesi ile yurt sağlığına, Vakıf Taşdelen ve Karakulak Memba Sularıyla, Vakıf Zeytinlikler İşletmeleriyle, Narancıye Bahçeleriyle, Vakıflar Bankası ve çeşitli iştirakleri ile turistik otelleriyle, memleket ekonomisine ve turizmine de hizmet vermektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü yürütmekte olduğu hizmetleri Kültür, Eğitim, Sağlık, Ekonomik ve Turizm hizmetleri olarak 5 ana kategoride değerlendirmektedir. Kolayca takdir buyurulacaktır ki, bu birbirinden farklı ve her biri kendi içinde ihtisas sahalarına bölünmüş hizmet gruplarında görev üslenmek oldukça kapsamlı ve zor bir iştir. Bu ağır yükü omuzlayan bir kuruluşun yurt çapında destek ve alaka görmesi hizmetleri açısından zaruri görülmektedir.

Esasen vakıf esprisi, vakıf kuran kontrol eden, vakıftan yararlanların içiçe olmasında gerektirir. Bu itibarla feragat, fedakarlık, iyilik, yardım duygularını sembolize eden Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün fonksiyonel olabilmesi için devlet kuruluşlarının olsun halkın olsun çembere katılmaları gerektir. Bu hem milli bir görev, hemde bu noktadan taşarak, insani bir görev niteliği taşır. İşte vakıf hizmet ve eserlerini koruyarak, devamlılığını sağlamak ve bunlara yenilerini ilave etmek bilincinde olan Vakıflar Genel Müdürlüğü, yüzyıllardır yüce ulusumuza çeşitli hizmetler suna gelen vakıflarının kurucularını şükranla anarak ruhlarını şad etmek, temelinde hayır duygusu ve iman sevgisi yatan vakfın kadirşinas halkımıza tanıtarak, vakıf yoluyla yapılan hizmetlere destek sağlamak, kamu hizmetlerine katkıda bulunulacak yeni vakıflar kurulmasını teşvik etmek, ata yadigarı vakıf abide ve eski eserlerle, vakıf gayrimenkuller manalı bir şekilde koruyup, gelecek nesillere intikalini sağlanmasının Milli ve kutsal bir görev olduğunu telkin etmek amacıyla her yıl Aralık ayının ilk haftasının „Vakıf Haftası“ olarak kutlanmasını kararlaştırılmıştır.

Sayın Misafirlerimiz Aralık ayının neden alındığını kışta, kıyamette, soğukta böyle bir haftayı neden ihdas edildiği sorusu şöyle cevaplanıyor bizler tarafından, arşivlerimizde mevcut en eski vakfiye Aralık 1048 tarihini taşımaktadır. O vakfiyeden esinlenmek suretiyle, Aralık ayının ilk haftasını Vakıf Haftası olarak kutlama kararlaştırılmış bulunmaktadır.

İlk defa bu yıl teşebbüs edilen Vakıf Haftasını kutlanma düşüncesi maalesef bu tarihten kısa bir zaman önce uygulama safhasına konulduğu için, kanaatimce yeterince hazırlanamamış ve Türkiye sathında yeterli bir tanıtma yapılamamıştır. Mesela bir Yeşilay Haftası, Kızılay Haftası yılların haftaları daha kusursuz, daha geniş daha kapsamlı bir şekilde kullanmak için, her türlü imkândan öncelikle de sizlerden, yardımsever halkımızdan istifadeyi ön plana alacağız.

Efendim sabrımızı taşımak istemem fakat buraya çıkmış iken 1983-84 yıllarında Vakıfların İstanbul Bölgesi Sorumluluğundaki illerde eski eser onarımlarıyla ilgili birkaç cümle söylememe müsaade buyurun İstanbul'da, İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü'nün sorumluluk sahasına 9 il girer. İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Bursa, Balıkesir, Çanakkale ve Trakya illeri. İstanbul'da Sultanahmet Arasta Çarşısı inşaatı sona erdirilmek üzere. Yine Sultanahmet'te Haseki Hamamı İnşaatı 1984 yılında tamamlanmış olacaktır. Sultanahmet Camii inşaatı devam etmektedir. Yine burada bir konuya değinmek isterim. Halkımız bilhassa bu tamirlerin

uzun süre yapılmış olması, devam etmesinden müstekidir. Biran evvel bu tamirler bitsin ve camilerimiz halka açılın isterler. Fakat senelerin tahribatını kısa zamanda gidermek mümkün olmuyor. İskeleyle birgün, bir sene bir köşede çalışıyoruz, ertesi sene diğer tarafta diğer kubbede arızalar olmakta. Şunu istirham etmek isterim. Eski Eser onarımları bir iki senede tamamlanacak cinsten olmayabilirler. Bizi mazur görmelerinde, sizlerin de yardımlarınızı bekleriz.

Bayezit'taki medresenin tamiri bitmiş, İnşallah 1984 yılında elimizdeki çok değerli eski yazılar ve eski yazı eserler burada sergilenecektir. Ve kitap satışlarımızı da buradaki bir bölüme aktarmak suretiyle halkımızı durumdan daha çok aydınlatmış olacağız. Bir çok yayınlarımız olmasına rağmen, bu sabah görebildiğim kadarıyla çok değerli konuklarımızdan bazıları Vakıflar Başmüdürlüğü'nde böyle yayınların yapıldığını bilmediklerini ifade ettiler ki haklıdır. Bundan sonra böyle bir tedbir de düşünüyoruz.

Şehzadebaşı Camii tamire muhtaç hale gelmiştir. 1984 yılından itibaren restorasyonuna başlayacağız. Tabi oda müteakip senelere intikâl edecektir. Yanan Beylerbeyi Camii'nin hatırlayacaksınız bir kazaya kurban gitmiş kubbesi tamamen yanmıştı. Bütün çabalarımızla Allah'a çok şükür yağmur mevsiminden önce kubbesini tamamladık. Kurşunlarını örttük, içinde çalışmak artık rahatlıkla sürdürülecektir.

Fatih Külliyesi'nde cadde üstünde yıkıntı halinde bulunan görünen yeri fil ahırları diye anmaktayız. Bu senede oraya da 50.000.000.- lira ayırdık. İnşallah o çirkin durumu da en kısa zamanda ortadan kaldırmış olacağız.

Efendim daha ufak tefek İstanbul'da minare ve çeşitli camilerde tamirlerimiz var. Zamanınızı almıyorum. Bursa'da Yeşil Türbe ve Ulu Camii tamirati devam edecektir. Bilhassa Yeşil Türbe'nin çinilerini bulmakta veya yaptırabilmekte çok zorluk çekiyoruz. Bütün çabalarımıza rağmen, ve Türkiye'deki bu sahadaki teknolojiye rağmen zamanın çinisini imal edemedik, ettiremedik, yapamıyoruz yani, fakat ona en yakın bir çiniyi tamiratta kullanıyoruz restorasyonda.

Balıkesir'de Zaganos Paşa Camii ve Hamamı devam etmekte, Canakkale'de Fatih ve Kurşunlu camilerinin onarımı devam etmekte, Gelibolu'da Sinan Paşa Türbesi ve Sarıca Paşa Hamamı 1984 yılında ele alınacak. Selimiye Camii içi, bu sene bitecek ve halkımıza açılacak dışarısındaki onarım sürdürülecektir. Gazimihal, Hocagazi vesair 9 bölgedeki eski eserler için bu sene Vakıflar Başmüdürlüğü'ne 330.000.000.- milyon lira tahsis edilmiştir.

Bugünkü ölçülerle bu para ile ne kadar iş yapılabileceğini, hepimizin yüksek takdirlerine sunarım. Bir diğer konuda çok paramız da olsa eski eserler restorasyonunda kullanılacak eleman sıkıntısı çekmekteyiz. Uzun yıllar bu konuyu bu bölümü ihmal ettik. Malesef bu bölümde hat sanatında tezyinatta elimizde bu gün iş görecekt ustalar iki elin parmakları içinde kalıyor. Bu da ayrı bir konu. Efendim sabrınızı taşırmadan bu toplantının kısa zaman içinde tertibinde büyük yardımlarını gördüğüm Türk Petrol Vakfı, Türk Fdebiyatı Vakfı, İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı ve Türkiye Milli Kültür Vakfı Yöneticilerine ve konuşmacı olarak teşrif buyuran sayın Dr. Ekrem Hakkı Ayverdi'ye Sayın Aydın Bolak'a, Sayın Avni Akyol'a Prof. Dr. Süleyman Yalçın'a, Sayın Prof. Dr. Asaf Ataseven'e ve Sayın Ahmet Kabaklı'ya en içten teşekkürlerimle şükranlarımı arz ederim. Saygılarımla.